

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för historiska studier

Från friluftsfremjande till kulturvard

En undersökning kring strandskyddets utveckling 1938-2021

Samuel Gustafsson

C-uppsats i historia

HT21

Handledare: Anders Ottosson

Innehållsförteckning

1. Inledning	s.3
2. Syfte & frågeställning	s.4
3. Bakgrund	s.5
4. Forskningsläge & teoretisk utgångspunkt	s.7
5. Material & metod	s.12
6. Resultat	s.14
6.1 Hur har strandskyddslagens motiveringar och innehåll förändrats?	
6.1.1 1938 års fritidsutredning.....	s.14
6.1.2 50-talets tillfälliga och permanenta strandskydd	s.16
6.1.3 Strandskyddet i Naturvårdslagen från 60- till 90-tal ...	s.17
6.1.4 Strandskyddet i miljöbalken från 90-tal till nutid	s.19
6.2 Opinionen kring strandskyddslagen	
6.2.1 Debatten kring fritidsutredningen	s.20
6.2.2 Debatten vid 50-talets första strandskyddslagar.....	s.22
6.2.3 Debatten under 1960-talet	s.23
6.2.4 Debatten under 90-talet	s.25
6.2.5 Debatten idag	s.26
6.2.6 60- och 70-talens debatt kring Väröhalvöns industrialisering	s.28
6.3 Slutdiskussion	s.30
7. Slutsats	s.32
8. Referenser	s.33

1. Inledning

Allemansrätten är ett unikt svenskt inslag i kulturella mångfalden i världen som vi måste värna om i både nutid och framtid. Jag menar därför att regeringen ska ansöka till Världsarvskommittén om att allemansrätten blir ett kulturellt världsarv.¹

Ovanstående citat är taget från en motion till riksdagen från 2005 där man menade att den svenska allemansrätten var ett så unikt kulturarv att det förtjänade att skyddas som ett av UNESCO:s världsarv. Allemansrätten är dock en lag, som trots att den är inskriven i grundlagen, inte har någon egen lagstiftning.² En av de viktigaste lagarna som upprätthåller allemansrätten är strandskyddslagen som idag är en lag som både säkerställer allmänhetens tillgång till det svenska kustlandskapet och bevarar de unika natur- och kulturområden som finns i det svenska kustlandskapet. Då denna uppsats skrivs är återigen debatten om strandlagen väldigt aktuell då röster har höjts angående att göra lättnader i lagen vilket skulle underlätta för en ökad exploatering i dessa områden. Både den politiska och den mediala debatten är väldigt delade i frågan. På ena sidan finns de som vill ha en ökad bebyggelse och en utbredd samhällsutveckling och på andra sidan finns de som anser att man bör värna om att skydda allemansrätten och de unika naturområden och kulturvärden som skyddas av strandskyddslagen.³

När strandskyddslagen först föreslogs år 1938 var det ett svar på att svenskarna för första gången fick lagstadgad semester. Man trodde och hoppades på att allt fler skulle dra sig ut mot de svenska kusterna under ledigheterna. För att säkerställa allmänhetens tillgång till stränderna och förhindra att den rika delen av befolkningen exploaterade områdena genom sommarstugebebyggelse föreslogs därför en strandskyddslag. Sedan dess har lagen genomgått många förändringar för att slutligen bli vad den är idag. Hur har då denna förändring skett? Hur har lagen gått från att vara en slags friluftsförmedlande lag till en lag som även ses som central för det svenska natur- och kulturskyddet? Hur har förändringarna i lagen sett ut och hur har debatten om lagen i media förändrats? Går det här att se hur lagen blir mer och mer rotad i det svenska samhället och tar en vändning mot mer kulturella och naturvårdande värden?

---

¹ Motion 2005/06:Kr272, Hagberg, Michael *Allemansrätten som kulturellt världsarv*

² Ahlström, Ingemar, *Allt om allemansrätten: ett svenskt kulturarv*, Hilma, Stockholm, 2008

³ Göteborgsposten, *Rör inte strandskyddet och värna om värdefull skog*, 2021-07-11

2. Syfte & frågeställning

Denna uppsats skall undersöka hur lagen om strandskydd i Sverige har förändrats över tid och hur den blivit rotad och etablerad i det svenska samhället från det att lagen först föreslogs år 1938 fram till idag.. Förhoppningen är att kunna visa på hur men också varför strandskyddets syfte vidgats från att först vara en lag som ämnade att säkerställa tillgång till kustområden för friluftsidkare till att blev en lag för att även skydda unika kultur- och naturvärden. För att kunna fånga in denna förändringsprocess har undersökningen två övergripande men sammanflätade syften. Det första riktar in sig på hur strandskyddet förändrats i officiella dokument, som till exempel lagar och utredningar. Tanken är inte främst att presentera strandlagen och dess tillkomst då det redan skrivits om detta, utan att undersöka hur och när just kultur- och naturvård blir mer aktuella i lagens utformning.

Det andra syftet gäller den folkliga opinionen i termer av hur debatten om strandskyddet sett ut i media, främst dagstidningar. Genom att studera olika artiklar, insändare, krönikor, etc. vill jag försöka se hur synen på strandlagen förändrats över tid. Jag vill se om tonen och åsikterna om lagen förändrats i pressen, men även i vilken mån media i samband med strandlagen lyfter fram saker som kultur- och naturbevarande. Följer denna debatt i så fall samma utveckling som lagen gjort i statliga dokument eller skiljer de sig åt? I anslutning till detta görs även en lokalstudie om debatten kring Väröhalvön och projektet som involverade både utbyggnaden av kärnkraftverket Ringhals och en massafabrik under 60- och 70-talet. Detta görs då jag i vill undersöka hur debatten kunde se ut på nationell nivå angående en specifik händelse där ett kustområde exploaterades. I vilken mån använde sig pressen av strandlagen och dess principer i debatten?

Genom hela undersökningen kommer även kopplingar till kulturarv att göras, då undersökningen i båda delarna dels ämnar undersöka hur bevarandet av kulturarv har blivit allt viktigare i samband med strandskyddets utveckling.

De frågeställningar som blir relevanta för min undersökning är därför:

Om och i sådana fall när kan man se att kultur- och naturvärden börjar leta sig in i strandskyddslagen och dess tillhörande förarbeten?

Om och i sådana fall när kan man se att kultur- och naturvärden börjar leta sig in i tidningsdebatten om strandskyddslagen?

Går det att se någon skillnad i artiklarna baserat på vilken politisk tillhörighet tidningen har?

Hur gick debatten angående Väröhalvön i dagstidningarna och i vilken mån används strandskyddet och dess principer i denna debatt?

3. Bakgrund

Det första officiella förslaget på ett svenskt strandskydd kom i samband med 1938 års fritidsutredning. Socialdepartementet hade fått i uppdrag att sammansätta en kommitté för att ” [...] verkställa utredning och avgiva förslag rörande underlättande och tryggande av möjligheterna för den icke jordägande befolkningen att idka friluftsliv m. m. ”⁴ I denna utredning kommer kommittén fram till att strandområdena är några av de viktigaste rekreationsområdena för friluftsidkande med mera som finns i den svenska naturen och att ett byggnadsförbud längs strandområden därmed är det bästa sättet att säkra tillgången till detta för befolkningen. De ansåg att detta var viktigt då detta var en period då en stor del av befolkningen hade börjat ha rätt till lagstadgad semester vilket betydde att allt fler människor skulle börja åka på semestrar och behöva tillgång till naturen. Det fanns även en oro att majoriteten av de natursköna strandområdena skulle köpas upp av rika stadsbor som skulle privatisera marken för sommarstugebruk och därmed förhindra åtkomsten till stränderna för gemene man.⁵ Lagen antogs dock inte vid detta tillfälle. Då andra världskriget skakade den europeiska ekonomin påverkades även Sverige, bebyggelse av sommarstugor och liknande avtog, vilket även gjorde att behovet av en strandskyddslag svalnade.⁶

Idén övergavs dock inte helt och hållet utan tog fart igen tio år senare. År 1949 var man rädd att det i och med ekonomins stabiliserande skulle innebära att folk började bygga sommarstugor i mycket större utsträckning än tidigare. Man började därför i riksdagen att diskutera behovet av att etablera ett strandskydd för att förhindra att kustlandskapet skulle exploateras till sommarstugornas fördel.⁷ Därför lämnades det 1950 en proposition till regeringen om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden där motiveringen till förbudet lyder ”För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv vid havet, insjöar och vattendrag föreslås i propositionen, att länsstyrelse skall äga förordna, att

---

⁴ SOU 1938:45, s.3

⁵ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995

⁶ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995, s.79

⁷ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995, s. 79–80

inom visst strandområde byggnad icke må uppföras utan länsstyrelsens tillstånd.”⁸ Denna tillfälliga lag antogs och skulle, enligt propositionen, gälla fram till och med 1952, då det var tänkt att man genom en utredning skulle ha författat en permanent lag.

Så gjordes också genom 1951 års utredning där de presenterade *Förslag till lagstiftning om förbud mot bebyggelse m. m. inom vissa strandområden*.⁹ Det fanns även kritik mot förslaget då man ansåg att det inskränkte på äganderätten. För att bemöta detta menar de i utredningen att man i ett modernt samhälle behöver inskränka på äganderätten och nämner även andra lagar som redan gör detta. I utredningen används även allemansrätten för att motivera behovet av en strandskyddslag, något som inte nämndes i utredningen från 1938.¹⁰

Denna lag gällde i tio år innan en ny utredning påbörjades för att delvis undersöka hur strandskyddet som permanent lag hade funkat under de tio år den funnits, men även då riksdagen ansåg att det fanns brister i de skyddsbestämmelser som var inskrivna i lagen. Bland annat ansåg man att det undantag som fanns för utbyggnad av bland annat vägar var problematiskt då detta innebar att byggnationen av en ny väg kunde ta upp ett helt strandområde.¹¹ Enligt utredningen ansåg man dock att någon större förändring i lagstiftningen inte var nödvändig, utan hävdade att man genom att applicera den lagstiftning som var etablerad på andra sätt kunde nå fram till samma resultat.¹² Den främsta förändringen som följde denna utredning var att strandskyddslagen år 1964 blev en del av den nya naturvårdslagen.

De kommande tio åren skulle inga större förändringar ske för strandskyddslagen, men 1974 så sker en stor förändring. Det som händer är nämligen att strandskyttet blir generellt. Det innebar att länsstyrelserna inte längre skulle bestämma om huruvida vissa strandområden skulle vara skyddade. Enligt ändringen i lagen skulle i stället *alla* strandområden i Sverige vara skyddade (detta infattade även alla sjöar och vattendrag). Nu fick i stället länsstyrelserna tvärtom mot innan besluta om vilka områden som skulle få *undantag* från det generella strandskyddet.¹³ Denna stora förändring kom sig bland annat av att bebyggelsen av sommarstugor blivit alltmer vanligt i strandområden då för många dispenser delats ut och

---

⁸ Prop. 1950:223, s.1

⁹ SOU 1951:40

¹⁰ SOU 1951:40

¹¹ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995

¹² SOU 1962:36

¹³ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995

därmed hotade allmänhetens generella tillgång till områden i anslutning till vattendrag, sjöar och stränder.

Strandskyddslagen skulle sedan inte undergå någon större förändring förrän 20 år senare. År 1993 lämnade regeringen en proposition där man ansåg att strandskyddet även bör fungera som en lag för att säkra djur- och växtlivet i områden vid kusten, sjöar och vattendrag.¹⁴ Denna lag antogs år 1994 och inkluderade nu formuleringen:

Strandskydd råder vid havet och vid insjöar och vattendrag. Syftet med strandskyddet är att trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv och att bevara goda livsvillkor på land och i vatten för växt- och djurlivet.¹⁵

4. Forskningsläge & teoretisk utgångspunkt

Ett arbete som kommer att vara centralt för min undersökning är Björn Segrells avhandling *Den attraktiva kusten*.¹⁶ Han skriver utförligt kring strandskyddets historia där han bland annat diskuterar hur strandskyddet kom till. Han lägger även stor vikt vid det politiska spelet kring strandskyddets etablering och dess utveckling. Vid denna del av undersökningen utgörs hans material primärt av SOU och lagar från SFS. Segrell gör i sin avhandling en liknande undersökning, men hans fokus ligger snarare på hur lagen har behandlat bebyggelse i strandområden. Han presenterar hur strandskyddet kom till och den juridiska utvecklingen det gjort fram till mitten av 90-talet. Den utveckling han undersöker handlar mer om strandskyddet och dess omfång. Han lägger även stor vikt vid den ekonomiska aspekten av strandskyddets utveckling i form av ekonomisk ersättning för markägarna som påverkades av lagen. Det är här vår forskning skiljer sig åt, då min forskning snarare undersöker *inhållet* och hur detta fått ett bredare syfte sedan det först introducerades.

Förutom en analys av det politiska spelet bakom strandskyddet på central nivå så lägger Segrell stor vikt på en regional undersökning om Östergötland. I denna analyseras bland annat hur undantag gjorts i strandskyddet och olika konflikter i samband med detta samt diverse aktörers intressen kring dessa. Hans fokus ligger här, som tidigare i avhandlingen, mer på politiken och juridiken kring strandskyddet i praktiken och inte så mycket vid den natur- och

---

¹⁴ Proposition 1993/94:22

¹⁵ SFS 1994:854

¹⁶ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995

kulturbeaktande aspekten. Han gör dock denna undersökning för att exemplifiera det han tidigare undersökt i sin avhandling.

I sin forskning kan Segrell se en tydlig delning i den politiska debatten om strandskyddslagen. Å ena sidan ser han hur Socialdemokraterna och vänstern argumenterar för en strandlag och allmänhetens tillgång till naturen. Å andra sidan finns då högern och centern som är kritiska mot en strandlag och i stället trycker på äganderätten och markägarnas rättigheter att bruka sin mark. Detta politiska spel menar Segrell är något som fortsatt hänger kvar i debatten långt efter att strandskyddet införs. När det argumenteras för lättnader i strandskyddet kommer det i regel från centern och höger medan Socialdemokraterna och vänstern (senare även Miljöpartiet) argumenterar för ett starkt strandskydd.¹⁷ Detta politiska spel är något som jag tror kommer vara möjligt att följa i de dagstidningar från vilka artiklarna är hämtade. Till exempel tror jag att det i socialdemokratiskt ideologiska tidningar kommer att se ett större stöd kring lagen än i de artiklar som hämtas från liberala och höger-tidningar, där det i sådana fall kommer att finnas en större kritik. Om denna splittring mellan de olika ideologierna går att se så tror jag dock att den kommer att minska med tiden, då strandskyddet blir mer och mer etablerat i den svenska lagstiftningen.

I min uppsats vill jag även diskutera hur man kan se lagen som strandskydd som en viktig lag för bevarandet av kulturarv och kulturmiljöer i det svenska kustlandskapet. För att motivera detta kommer jag att diskutera strandskyddet i förhållandet till allemansrätten. Bland annat kommer jag att dra paralleller mellan dem, men även diskutera hur allemansrätten påverkar strandskyddet och vice versa. Att allemansrätten kan ses som ett kulturarv är det inte många som argumenterar emot. Jag tror därför att det kan vara intressant att undersöka hur andra forskare har diskuterat allemansrätten för att själv diskutera hur man kan eller inte kan se strandskyddet som ett kulturarv genom att bland annat applicera teorier om kritiska kulturarvsstudier, då man bland annat diskuterar vad som bör och inte bör räknas som kulturarv. Segrell blir även här relevant då han diskuterar allemansrättens relation till strandskyddets uppkomst. Han skriver även om hur man redan i fritidsutredningen tar upp allemansrätten för att motivera ett strandskydd men att detta under denna period inte är så relevant. I stället skriver han om hur allemansrätten under 1940-talet får något av en ”renässans” och blir allmänt vedertaget, samt hur denna utveckling även bidrar till att allemansrätten senare även kommer att användas för att motivera strandskyddet mer officiellt.

---

¹⁷ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995

Den regionala undersökningen kommer jag att genomföra kring industrialiseringen av Väröhalvön i Halland då både en stor pappersmassfabrik och kärnkraftverket Ringhals byggdes i området. Som underlag för denna del av min undersökning kommer jag att mestadels att använda mig av historikern Erik Hallbergs bok *När kärnkraften kom till byn*.¹⁸ I denna bok diskuterar han genomgående processen då Ringhals etablerades i Värö. Han undersöker bland annat hur processen gick till då Vattenfall köpte upp den mark de skulle behöva för att bygga kärnkraftverket och hur detta påverkade lokalbefolkningen. Han undersöker även hur opinionen såg ut i Varberg kontra andra kringliggande kommuner och vilket stöd/motstånd som fanns för industrialiseringen av området. Han går då även in och nämner de naturvårdande lagar som fanns kring kustområden, det vill säga strandskyddet, och hur detta projekt egentligen bröt mot detta. Han går dock inte särskilt djupt i denna undersökning utan lämnar utrymme för mig att undersöka det djupare. Bland annat nämner han hur Göteborgs kommun var i stark opposition mot bygget av pappersmassfabriken och Ringhals då de ansåg att Göteborgs invånare behövde ha nära till natursköna grönområden för att komma ut ur storstadsmiljön och kunna slappna av. Fanns det även bland folket en tydlig åsikt kring denna industrialisering och kan det i sådana fall ha att göra med att strandskyddslagen blivit mer integrerad i samhället och något som folk uppskattar och vill upprätthålla? Hallbergs bok fungerar som en bra grund för min egen undersökning då han lämnar många frågor för mig att bevara samtidigt som han lägger en bra grund och lämnar en källförteckning där jag har mycket material att hämta.

En annan bok som intressant för den regionala delen av min undersökning är etnologen Orvar Löfgrens avhandling *Fångstmän i industrisamhället*.¹⁹ Han undersöker i denna bok hur livet i fiskesamhället Bua (som ligger i dåvarande Värö kommun) förändrats mellan 1800–1970. En del av hans undersökning berör då även industrialiseringen av Väröhalvön. Skillnaden mot Hallbergs bok är då att han främst undersöker hur industrialiseringen påverkade fiskarna och bönderna som bodde i orten och vad de tyckte om den industriella expansionen i området. Även om detta inte är Hallbergs huvudsakliga fokus så har även han intervjuat folk som var med under bebyggelsen i området. Därför tror jag att de skulle vara intressant att se hur dessa intervjuer med de olika människorna skiljer sig åt i de olika undersökningarna, då böckerna publicerats med nästan 40 års mellanrum (Löfgren 1977 & Hallberg 2014). Har uppfattningarna förändrats för de inblandade individerna eller håller de fortfarande fast vid

---

¹⁸ Hallberg, Erik, *När kärnkraften kom till byn*, Varberg: Hallands kulturhistoriska museum, 2014

¹⁹ Löfgren, Orvar, *Fångstmän i industrisamhället*, Lund: LiberLäromedel, 1977

samma åsikt som de hade vid tiden för Löfgrens undersökning? Att ha två undersökningar av forskare från två olika fält som berör samma ämne tror jag kan vara något som kan gynna min egen undersökning då detta ger mig en bredare förståelse kring området. Hallberg och Löfgren har båda skrivit om hur lokalbefolkningen påverkades av det stora industri-projektet.

Hallberg skriver om hur staten på 60-talet började köpa upp mark av folk som bodde i området och hur de som vägrade i slutändan tvingades till tvångsinlösen. Det vill säga att de tvingades av staten till att sälja till förmån för att de skulle kunna utnyttja marken för sitt bygge. En av markägarna säger bland annat att ”så ställs man plötsligt inför utsikten att bli formligen vräkt från den plats där man bott praktiskt taget hela sitt liv.”²⁰ Staten var alltså fast beslutna att komma i gång med sitt bygge och ville så fort som möjligt få bort den boende lokalbefolkningen från området. I ett uttalande av kommunalnämndens ordförande i Värö, Artur Andersson, från 1965 säger han bland annat att ”Göteborgarna och en del sommargäster har protesterat att vi tar deras >strövområden>”.²¹ Detta talar alltså för att det redan under 60-talet fanns folk som protesterade mot bygget genom att hävda principer från strandlagen. Det vill säga deras rätt att kunna röra sig fritt i strandområden längs kusten. En annan intressant aspekt som Hallberg lyfter fram är bland annat att man hade skyddat kustområdet kring Värö enligt strandlagen, bara för att senare kunna exploatera den för industrialisering. Något som inte kommit fram förrän senare.²² De ville alltså först och främst skydda marken från sommarstugebebyggelse för att kunna utnyttja området själva, inte för att säkerställa allmänhetens tillgång till kusten. Man kan här argumentera för att länsstyrelsen ihop med Värö kommun utnyttjade strandlagen i fel syfte. I sin bok intervjuar Hallberg ett flertal människor som bodde i området och trots att det finns människor av olika åsikter kring industrialiseringen så är en övervägande del av de intervjuade kritiska till hur det genomfördes. Hur staten drev bort de boende och exploaterade området för allmänhetens bästa utan att tänka på de som drabbades. Även Löfgren genomförde intervjuer, som gjordes närmare i tid till projektet på Väröhalvön. Hur skiljer sig då dessa mot de intervjuer Hallberg genomförde?

Löfgren intervjuade främst de fiskare som bodde i området. Trots att det skiljer cirka 40 år på Hallbergs och Löfgrens böcker så är resultaten något lika varandra, nämligen att åsikten om industrialiseringen hade delade meningar. En fiskare som intervjuades hade lämnat fisket

---

²⁰ Hallberg, *När kärnkraften kom till byn*, 2014, s. 29

²¹ Hallberg, *När kärnkraften kom till byn*, 2014, s. 33

²² Hallberg, *När kärnkraften kom till byn*, 2014

bakom sig och börjat jobba i industrin. Denne diskuterar bland annat hur fisket ses som mer fritt än ett industrijobb och hur han tidigare sagt att han aldrig skulle lämna fisket. Men när chansen kom upp tog han den ändå och är mycket nöjd över det. Bland annat gläder han sig över de fasta tiderna och säger vid ett tillfälle att ”Aldrig går jag tillbaka till fisket”.²³ En annan fiskare beklagar sig över den stora mängd nyinflyttade som den nya industrin förde med sig och säger att ”Nu när en går ut och möter tio personer är det åtta man inte känner alls ... det var på något sätt friare förr”.²⁴ Vilket speglar den kulturella förändring som området genomgick i och med att det industrialiserades. Löfgren tar bland annat upp hur alla nybyggda hus har ringklockor och hur detta symboliserar att man inte längre går rakt in till folk, vilket också speglar denna förändring i kultur och mentalitet. Han tar även upp hur antalet fiskebåtar minskade då arbetskraft försvann till industrin. En sådan industrialisering som gjordes i Värös kustlandskap påverkar alltså inte bara kulturella värden i naturen som exploateras utan även de kulturella strukturer som finns i de lokala områdena. Det kulturarv som var det lokala fisket och fiskesamhället tog en rejäl smäll och finns idag inte kvar i samma utsträckning. Området gick från ett fiskesamhälle till ett industrisamhälle. Detta talar för att det finns fler kulturvärden som kan skyddas med hjälp av strandlagen än enbart de naturvärden och kulturområden som finns i landskapet.

I undersökningen tror jag att det kommer att gå att se hur både lagen i sig och diskussionen om den under den från 1970-talet och framåt alltmer får en vändning mot det mer kulturella. Detta tror jag bland annat kommer att synas på grund av det fenomen som ofta kallas för ”the cultural turn”. Det vill säga den period då historia och även många andra discipliner tog en vändning mot att inkorporera kultur och kulturhistoria på ett helt annat sätt.²⁵ Det här är även en period där kulturarvsämnet får ett stort uppsving.²⁶ Denna ”cultural turn” är något som jag tror även kom att spegla sig i samhället och därav kommer att gå att se i strandskyddets utveckling, i och med att kultur och bevarandet av det blir allt viktigare inom vetenskapen. Historikern Peter Burke skriver i sin bok *What is cultural history?* Om denna kulturella utveckling som sker genom ”the cultural turn”. Där han kommer fram till att det är främst

---

²³ Löfgren, Orvar, *Fångstmän i industrisamhället: en halländsk kustbygds omvandling 1800-1970*, LiberLäromedel, Diss. Stockholm: Univ., 1978, Lund, 1977, s. 160

²⁴ Löfgren, *Fångstmän i industrisamhället*, 1977, s.164.

²⁵ Burke, Peter, *What is cultural history?* Polity, Oxford, 2004

²⁶ Harrison, Rodney (red.), *Understanding the politics of heritage*, Manchester University Press, Manchester, 2010

under 1970-talet som denna utveckling verkligen tar fart och verkligen börjar prägla vetenskapen och samhället. Fokuset i hans bok ligger främst på hur historieämnet påverkats av denna utveckling. Men då han även diskuterar den kulturella vändningen som ett större fenomen så kan det vara relevant att jämföra med hur strandlagen får en alltmer kulturbevarande betydelse.

Då undersökningen även rör hur strandlagen utvecklats till en miljöbevarande lag kommer historikern David Larsson Heidenblads bok *Den gröna vändningen* att vara relevant. Han undersöker i denna miljöfrågornas utveckling i Sverige under 1900-talet och kommer fram till att brytpunkten för dessa frågor skedde 1967. Han refererar här till vad som brukar kallas för ”the ecological turn”, eller ”den gröna vändningen” som han kallar den och menar att det är vid denna tidpunkt som miljöfrågor börjar leta sin in i vetenskap, kultur och politik.²⁷ Han menar dock inte att det 1967 helt plötsligt uppstår en miljörörelse från ingenstans utan skriver även om hur denna rörelse sakta växer fram under efterkrigstiden innan det till slut får fart år 1967. Jag tror att denna gröna vändning som Larsson Heidenblad diskuterar kommer att gå att följa genom min undersökning av strandlagen. Dels i de officiella dokumenten, dels i de artiklar som undersöks.

5. Material & Metod

I undersökningens första del så består källmaterialet av olika statliga utredningar (SOU), lagar från Svensk författningssamling (SFS) samt propositioner och motioner i riksdagen. Dessa dokument har till stor del hämtats från de källor Segrell använt sig av i sin forskning.²⁸ För offentligt material som publicerats efter år 1995 har jag gjort sökningar via statliga hemsidor. Jag har då först och främst sökt på strandlagen och sedan följt dess utveckling genom de olika dokumenten som det refereras till på hemsidorna. Genom att undersöka dessa officiella dokument och jämföra dem med varandra tror jag därmed att det kommer att gå att se en utveckling i hur lagarna och synen på den kultur- och naturbevarande delen av strandskyddet har utvecklats. Då detta är officiella statliga dokument så går det med säkerhet att säga att det inte finns något tvivel om dess äkthet. Värt att tillägga är dock att en utredning som

---

²⁷ Larsson Heidenblad, David, *Den gröna vändningen: en ny kunskapshistoria om miljöfrågornas genombrott under efterkrigstiden*, Nordic Academy Press, Lund, 2021

²⁸ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995

exempelvis genomförs av en socialdemokratisk regering, trots att den skall vara neutral, kan falla i gropen för att ha socialdemokratiska tendenser, vilket är en brist man får räkna med i den typen av material. I undersökningen har dock inte material som exempelvis riksdagsprotokoll från debatter angående strandskyddet använts. Det hade kunnat ge en bredare bild av lagens utveckling och kanske även bidragit med saker som inte fanns med i de dokument som använts. Anledningen till att denna typ av material inte använts i undersökningen är en brist på tid i och med tidsramen för undersökningen, men det lämnar även möjlighet för ytterligare forskning kring ämnet. Av de lagar från SFS som använts till undersökningen finns det inte alltid en tillhörande SOU, som oftast ger ett bredare underlag och en större förståelse för dokumentet ur SFS. Anledningen till att tillhörande utredning inte alltid använts har varit för att jag inte har hittat rätt dokument. Dokumenten finns med högsta sannolikhet publicerade men för undersökningens tidsram så har jag misslyckats med att finna alla. Detta skapar självklart ett svagare underlag för undersöknings resultat, men de resultat som hade kunnat hittas med tillhörande utredningar skiljer sig troligt vis inte särskilt mycket från det resultat som undersökningen nu redovisar.

I undersökningens andra del så består källmaterialet av olika artiklar ur svenska dagstidningar. Dessa har hämtats ur databasen för svenska dagstidningar via Kungliga biblioteket. För att hitta relevant material har sökningar gjorts med olika nyckelord. De främsta av dessa har varit ”strandskydd” och ”strandlag”, under undersökningens del som handlar om Väröhalvön gjordes även sökningar som ”Värö strandskydd”, ”Ringhals strandskydd”, ”exploatering” etc. De resultat som dessa sökord gav ökade markant för varje nedslag jag gjorde framåt i tiden. Vid undersökningens första årtal var det endast ett fåtal artiklar, men i nutid fanns det flera hundra artiklar kring ämnet. Det finns även med största sannolikheter en brist i de sökord jag använt mig av och med andra sökord kunde man eventuellt kommit över både en större mängd material och material med annat innehåll. När urvalet sedan skulle göras så valdes artiklar från år som låg i anknytning till de årtal som varit relevanta för lagens juridiska utveckling. Till exempel de år i anknytning till det första förslaget på ett strandskydd, det år där strandskyddet officiellt fördes in och så vidare. Totalt utgjorde detta 41 artiklar och av dem de sällades vissa bort då de inte var relevanta för min analys, vilket gjorde att jag i slutändan använde mig av 24 olika artiklar. Dessa artiklar lästes sedan igenom och analyserades. I denna analys letade jag efter folks åsikt om lagen, hur man diskuterade den, om folk diskuterade den i samband med natur- och kulturbevarande etcetera. På grund av uppsatsens omfång har tid inte funnits för att gå igenom ett extremt stort antal artiklar, därav

är kanske inte materialet så övergripande som man kunnat önska. Detta innebär även att den mängd material jag funnit inte tillåtit mig göra en undersökning där man skiljer på olika typer av artiklar som krönikor, ledarsidor, insändare osv. I stället har jag fått samla alla de artiklar jag undersökt och sett hur den generella debatten gick. Jag tror dock ändå att det genom det material jag undersökt går att skapa en överblick kring hur debatten och opinionen såg ut, då det är material från ett flertal olika tidningar med flera olika ideologier. Totalt bildar detta en blandning av tolv olika dagstidningar. Tidningsartiklar från dagstidningar går inte ur ett källkritiskt perspektiv att se som ren fakta, då de lätt påverkas av saker som tendens och liknande. Syftet för undersökningen är dock inte heller att försöka utvinna några konkreta fakta ur dessa artiklar, utan snarare att försöka bilda en uppfattning av vad folk *tyckte* om ett visst fenomen. I detta fall strandskyddet. Även vid den del av uppsatsen som rör Väröhalvön finns det plats för ytterligare forskning. Det hade till exempel varit intressant att undersöka om och i så fall hur debatten skiljde sig i tidningar på nationell nivå jämfört med lokal nivå i områden med nära anslutning till Värö, som Varberg och Kungsbacka.

6. Resultat

6.1 Hur har strandskyddslagens motiveringar och innehåll förändrats?

I denna del av undersökningen redogörs det för hur strandlagen har utvecklats i offentliga dokument. Resultatet redovisar i kronologisk ordning från 1938 fram till idag.

6.1.1 - 1938 års fritidsutredning

Som tidigare nämnts så kom den första officiella undersökningen och förslaget till ett strandskydd år 1938 som en del av fritidsutredningen. Vad innehåller då denna första utredning och vad finns det för motiveringar för att införa ett strandskydd? År 1938 fick Sverige för första gången lagstadgad semester.²⁹ Enligt utredningen trodde man därmed att detta skulle innebära att allt fler människor skulle söka sig till strandområden och liknande under sina lediga dagar och man ansåg därför att man på något sätt behövde säkerställa tillgången till naturen för dessa människor. Motiveringen i utredningen lyder därför:

---

²⁹ SFS 1938:287

Det fritidsutredningen anförtrodda uppdraget består i att verkställa utredning och avgiva förslag rörande underlättande och tryggande av möjligheterna för den icke jordägande befolkningen att idka friluftsliv m. m.³⁰

En av de största rädslorna i utredningen var att den del av befolkningen som innehade mer pengar skulle exploatera strandområden genom en explosion av sommarstugebebyggelse, vilket i sig skulle leda till att det blev svårare för allmänheten att få tillgång till dessa rekreativområden. Med hjälp av en strandskyddslag ville man alltså se till att strandområden skyddades från denna exploatering. Vid tidpunkten för den här utredningen kan man alltså ganska fort fastställa att det inte fanns ett särskilt stort fokus på just att bevara miljöer och liknande med särskilda kulturella värden.

Emellertid finns det skrivningar i utredningen som indikerar att den även tänkt på att bevara naturen ur mer än ett friluftsförmedlande perspektiv. Ett av de stycken jag syftar på lyder:

[...] *samt att* sådana platser, som på grund av belägenhet, växtlighet eller säregna naturförhållanden äro särskilt tilltalande, skola i möjligaste måtto skyddas och bevaras samt ej utan tvingande skäl förstöras eller skadas (15 §).³¹

Även om det inte klart och tydligt preciseras att lagen ska skydda områden med kulturella värden så går det ur denna förklaring att tolka det som att det ändå är något som diskuterats under utredningen. Lite senare kommer ännu ett stycke som styrker detta:

[...] den väsentligaste förutsättningen ha skapats för att kunna för framtiden åt allmänheten trygga det fria tillträdet till stränderna liksom för bevarandet av strandlandskapets natur- och stämningsvärden.³²

Återigen tar man i utredningen upp hur man måste skydda och säkra särskilda ”värden” så att de ska kunna bevaras och finnas kvar. Dessa ”värden” är något som lätt går att tolka som kulturellt viktiga områden samt områden med unika naturförhållanden som finns i strandlandskapet och som man ansåg vara viktiga att beskydda. Detta antyder även att man redan år 1938 tänkte på det här, alltså långt innan båden den kulturella vändningen som Burke diskuterar och den gröna vändningen som Larsson Heidenblad diskuterar äger rum. Det fanns alltså en kulturell och miljöbevarande medvetenhet och debatt, om en än svag sådan, långt tidigare än de påstår.

---

³⁰ SOU 1938:45, s.13

³¹ SOU 1938:45, s.20

³² SOU 1938:45, s. 34

6.1.2 - 50-talets tillfälliga och permanenta strandskydd

Det skulle dröja till efter kriget innan frågan om strandskyddet aktualiserades igen. 1950 lades också en proposition fram om en tillfällig strandskyddslag.³³ Hur hade då motiveringarna och tankarna bakom ett strandskydd förändrats från 1938? Fanns det någon större tanke kring ett kulturellt motiverat strandskydd? I propositionen till den tillfälliga strandskyddslag som trädde i kraft 1950 lyder den primära motiveringen ”För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv vid havet, insjöar och vattendrag”.³⁴ Det är denna typ av motiveringar som präglar större delar av propositionen och är återkommande i olika former, som till exempel att man behöver säkra och bevara naturen för att ”särskilt städernas och industrisamhällenas befolkning beredas möjligheter till den rekreation och avspänning som en närmare kontakt med naturen kan skänka”.³⁵ Det är alltså, likt 1938, rekreatiomsområden för allmänheten som är den primära motiveringen bakom ett strandskydd och inga större förändringar har skett inom ramen för att kulturellt motivera skyddet av strandområden. Men likt 1938 så går det inte att utesluta att detta ändå har diskuterats och har några mindre motiveringar. I den del av propositionen där landets olika länsarkitekter vid länsstyrelserna tillfrågats om vad de ansåg om en lag om strandskydd tog bland annat länsarkitekten för Göteborgs och Bohus län upp att man kan ”skydda de för friluftsliv lämpade och från natur- och kulturhistorisk synpunkt värdefulla kustområdena i Göteborgstrakten”.³⁶ Det går alltså att se att det fanns diskussioner om de kulturellt viktiga aspekterna som kunde skyddas med hjälp av en strandskyddslag, trots att det inte är den primära avsikten med lagen.

Propositionen följdes av en ny utredning. I 1951 års utredning angående en permanent strandskyddslag tas för första gången allemansrätten upp. Den används bland annat för att motivera ett permanent strandskydd, då allemansrätten redan då sågs som något kulturellt viktigt att bevara. Genom att skydda strandområden och därmed trygga allmänhetens tillgång till dessa ansåg man därför i utredningen att ett strandskydd skulle hjälpa till att upprätthålla allemansrätten.³⁷ Redan här kan man alltså argumentera för att strandskyddslaget blir en

---

³³ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995

³⁴ Prop. 1950:223, s.1

³⁵ Prop. 1950:223, s. 10

³⁶ Prop. 1950:223, s.92

³⁷ SOU 1951:40

viktig lag för kulturarvsbevaring i form av att bevara och upprätthålla ett av Sveriges mest unika kulturarv, nämligen allemansrätten. Genom att använda allemansrätten för att motivera ett strandskydd bidrog det även till att man med hjälp av lagen skapade ett hjälpmedel för att bevara allemansrätten redan långt innan den skrevs in i grundlagen. Likt 1950 års tillfälliga strandskyddslag så är dock även här den främsta anledningen till strandskyddet att man vill säkerställa allmänhetens tillgång till rekreationsområden i kustlandskapen. Värt att tillägga är dock att diskussionen börjar utvecklas mer och mer och man tar bland annat upp hur man genom att förhindra exploatering i form av byggnation i strandområden skulle bli möjligt att:

[...] tillgodose betydelsefulla estetiska värden och viktiga naturskyddsintressen, i det man kunde förhindra att natursköna och eljest särskilt skyddsvärda strandområden utsattes för en förfulande och olämpligt placerad bebyggelse.³⁸

Det går alltså att se att det finns en diskussion om att bevara naturområden, inte bara för att säkra friluftsområden, men även för att se till att naturområden och estetiska områden förblir skyddade och orörda. Det går alltså redan här att se bevis på det som Larsson Heidenblad diskuterar på han undersöker hur miljöfrågor sakta börjar dyka upp under efterkrigstiden. Även fast dessa dokument publicerats 15 år före det som han kallar ”den gröna vändningen” får sitt startskott.³⁹ I den permanenta lagstiftning som antogs år 1952 finns dock inga motiveringar kring att skydda estetiska eller unika naturområden. Dessa syns tydligast i utredningen och fokuset ligger i lagen på allmänhetens tillgång till naturområdena.⁴⁰

6.1.3 - Strandskyddet i Naturvårdslagen från 60 till 90-tal

När strandskyddet år 1964 skrivs in i den nya naturvårdslagen så ansåg man att lagen i dess dåvarande form var tillfredsställande och inte var i behov utav någon större förändring.⁴¹ Även om strandskyddslagen i sig inte genomgick någon större förändring så gick den från att vara en självständig lag till att vara en del av en mer omfattande lag. Första meningen i första paragrafen i 1964 års Naturvårdslag lyder ”Naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas”.⁴² Den innehåller även lagen om att vårda naturminnen. Där det finns

---

³⁸ SOU 1951:40, s. 11

³⁹ Larsson Heidenblad, *Den gröna vändningen*, 2021

⁴⁰ SFS 1952:382

⁴¹ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995

⁴² SFS 1964:822, 1 §

bestämmelser om att föremål ”som finnes böra särskilt skyddas eller vårdas på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet eller eljest märkliga beskaffenhet” bör skyddas och bevaras.⁴³ Att lagen om strandskydd inkluderas i den nya naturvårdslagen som innehåller dessa formuleringar talar även för att man tillskriver strandskyddslagen en mer natur- och kulturvårdande aspekt än en enbart friluftsförfrämjande som den hade som fristående lag. Detta följer även den utveckling som Larsson Heidenblad pratar om då han menar att 60-talet är det årtionde där miljömedvetenhet blir allt större i samhället.⁴⁴

När strandskyddet år 1974 övergick till att bli generellt innebar det en stor förändring. Det var inte längre upp till länsstyrelserna att bestämma när lagen skulle appliceras, i stället skulle den nu gälla vid *alla* strandområden längs havet, insjöar och vattendrag.⁴⁵ Även om lagen i sig eller motiveringarna kring den genomgick någon större förändring så går det att argumentera för att denna förändring till ett generellt strandskydd skulle få en stor inverkan på natur- och kulturmiljöer i dessa områden. I och med att det från och med denna ändring rådde ett förbud om ny bebyggelse inom 100 meter kring alla stränder, sjöar och vattendrag i Sverige så innebar det även att alla kultur- och naturvärden i dessa miljöer skyddas från att exploateras. Även om lagen säger att regeringen kan ge dispens i områden som ”uppenbarligen saknar betydelse för bad och friluftsliv”.⁴⁶ Syftet är alltså fortfarande detsamma, men genom ett generellt strandskydd så innebar det ändå indirekt att dessa områden fick ett större skydd.

År 1994 fick lagen om strandskydd för första gången på väldigt länge en uppdatering i vad dess syfte innebar. I stället för att enbart vara en ”social” lag som skulle värna om allmänhetens tillgång till naturen blev det nu officiellt en mer naturvårdande lag. Det nya syftet löd:

Strandskydd råder vid havet och vid insjöar och vattendrag. Syftet med strandskyddet är att trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv och att bevara goda livsvillkor på land och i vatten för växt- och djurlivet.⁴⁷

Nu skulle alltså lagen även se till att säkerställa att det djur- och växtliv som fanns i strandområdena skyddades och bevarades. När det kommer till det denna uppsats handlar om, nämligen hur lagen utvecklas till att bli en viktig kulturvårdande lag, får denna förändring ses

---

⁴³ SFS 1964:822, 13 §

⁴⁴ Larsson Heidenblad, *Den gröna vändningen*, 2021

⁴⁵ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995

⁴⁶ SFS 1974:1025, 15 §

⁴⁷ SFS 1994:854. 15 §

som väldigt viktig. Förändringen innebar att man nu skulle sträva efter att skydda naturmiljöerna längs strandområdena, vilket även inkluderade de unika kulturmiljöer och områden som fanns i områdena. Lagen hade nu alltså officiellt gått vidare från att vara enbart en friluftsförfrämjande lag till en viktig lag för djur-, natur- och kulturvärden i det svenska kustlandskapet.

6.1.4 - Strandskyddet i Miljöbalken från 90-tal till nutid

När miljöbalken infördes 1998 blev den dåvarande naturvårdslagen en del av denna, vilket även betyder att strandskyddslagen sedan dess varit en del av miljöbalken.⁴⁸ Sedan dess har den inte genomgått några större förändringar förrän 2009. Då ändrades strandskyddet till att bli mer differentierat. Det vill säga att ett generellt strandskydd fortfarande skulle gälla, men genom att kommunerna själva skulle kunna besluta om dispenser så skulle fler landsbygder kunna utvecklas medan man fortsatte vara sträng i områden med högre exploatering. I propositionen till denna lagändring står det bland annat ”Målet bör vara att begränsa en ytterligare byggnation i områden som inte omfattas av de nya reglerna om lättnader i strandskyddet.”⁴⁹ Någon större förändring i lagens syfte och innehåll gjordes alltså inte.

Då denna uppsats skrivs är diskussionen kring strandskydd återigen högst aktuell. Enligt en utredning från 2020 föreslår man ännu en gång ett mer differentierat strandskydd.⁵⁰ Detta innebär bland annat att man vill att det ska bli lättare att bygga i strandområden som inte är utsatta för hög exploatering, medan man fortsätter med ett starkt restriktivt strandskydd i de områden som redan är tungt exploaterade. Det skulle bland annat innebära större lättnader kring mindre vattendrag och tillåta för mer bebyggelse i stora delar av Norrland. I samband med denna utredning har Riksantikvarieämbetet, som ansvarar för kulturarvsfrågor i landet, blivit ombudade att uttala sig. De är kritiska till förslaget då de anser att vissa frågor inte diskuterats tillräckligt i utredningen. Bland annat tar de upp hur bebyggelseutveckling i förhållande till andra värden i strandområdena inte diskuteras ingående nog och skriver bland annat ”En ny strandnära bebyggelse behöver också vara lämplig med avseende på värdefulla

---

⁴⁸ Halvardsson, Daniel, *Strandskydd: och landsbygdsutveckling i strandnära lägen*, Stockholm: KTH Arkitektur och samhällsbyggnad, 2012

⁴⁹ Prop. 2008/09:119, s. 34

⁵⁰ SOU 2020:78

kulturmiljöer”.⁵¹ De tar också upp hur det i kustområden i hela Sverige finns unika kultur- och naturvärden, som behöver bevaras och att man inte bör inför fler lättnader då detta riskerar dessa. I utredningen tar man även upp hur man vill upphäva strandskyddet kring mindre vattendrag.⁵² Det här är något som Riksantikvarieämbetet är starkt kritiska mot och skriver att ”Längs mindre vattendrag finns i vissa fall värdefulla odlingslandskap, biologiskt kulturarv och övrig värdefull natur, samt stränder av stor betydelsefull för friluftsliv.”⁵³

Det går genom detta uttalande att se att strandskyddet idag har väldigt många mer syften än att bara se till att allmänheten får tillgång till strandområden. Lagen har blivit en väldigt viktig lag för det svenska kulturarvsarbetet, vilket speglas i det uttalande som Riksantikvarieämbetet gjort. Det faktum att man i utredningen föreslår lättnader i strandskyddet motargumenteras inte längre bara av att det kan förhindra allmänhetens friluftsliv, utan även att det skulle sätta unika kulturmiljöer, naturområden och kulturarv i risk för att skadas eller rentav försvinna.

6.2 Opinionsen kring strandskyddslagen

I denna del av undersökningen presenteras resultatet för hur den mediala debatten kring strandskyddets förändrats. Det inleds med debatten vid fritidsutredningen och avslutas med den regionala undersökningen om Väröhalvöns industrialisering.

6.2.1 - Debatten kring fritidsutredningen

I och med att lagen om strandskydd första gången föreslås i 1938-års fritidsutredning så börjar även diskussionen om en sådan lagstiftning att dyka upp i svenska dagstidningar. Ett exempel på detta är då det 1938 diskuteras i Falu Länsstidning. Man ger då en kort redogörelse över vad ett strandskydd skulle innebära och tar bland annat upp hur Dalarnas länsarkitekt är positiv till en sådan lag. Sedan räknas även vissa fördelar med en strandskyddslag upp.⁵⁴ Denna positiva attityd till en strandlag var dock inte enhällig i de svenska tidningarna. Till exempel riktades det i Göteborgs Aftonblad kritik mot en strandlag, där man likt i Falu Länsstidning, lyfte fram

---

⁵¹ RAÄ-2021-548, s.1

⁵² SOU 2020:78

⁵³ RAÄ-2021-548, s.2

⁵⁴ Falu Länsstidning, *Tillgången på friluftsbad i Dalarna*, 1938-12-10

sin länsarkitekts åsikt om lagförslaget. De nämner då bland annat länsarkitektens förslag kring att man snarare borde komplettera redan gällande lagar.⁵⁵

Även i Svenska Dagbladet skrev man om lagförslaget, här var det dock mer blandade åsikter kring det. Det var inte lika ensidigt positivt eller kritiskt. I artikeln *Strandskydd men med full ersättning åt markägaren* tas det bland annat upp flera synpunkter där man anser att en strandskyddslag skulle kunna vara något positivt och att det finns flera positiva aspekter kring att skydda kustområdena för allmänhetens tillgång. Dock är man kritiskt till hur utformningen av lagförslaget ser ut. Man anser exempelvis att det omfång i vilken ett strandskydd skulle gälla är alldeles för stort och menar även att i de fall där strandskydd tillämpas och byggnadsförbud råder så skall markägaren få full ersättning för den mark i dennes ägo som blir skyddad. Man kritiserar även förslaget om att ett förbud mot byggandet av stängsel skulle införas.⁵⁶ Sammanfattningsvis finns det alltså stark kritik mot strandlagens aspekter som de anser inskränker på äganderätten. Vilket stämmer överens med den kritik som Segrell lyfter fram, där han menar att kritik mot äganderätten länge har varit ett av de främsta argumenten mot en strandskyddslagen. Segrell argumenterar dock emot detta och skriver att:

Den enskilda äganderätten är emellertid inte absolut och har sannolikt aldrig varit det. Inskränkningar förekommer genom lagar och förordningar till förmån för "allmänna samhällsintressen".⁵⁷

I en annan artikel från Svenska Dagbladet förekommer liknande kritik. Även här tar man upp hur en strandskyddslag inskränker på äganderätten och skriver bland annat "Den tidigaste och kanske mest intensiva oppositionen kom från dem, som i förslagets bestämmelser sågo ett öppet hot mot äganderätten".⁵⁸ Det är alltså tydligt att det vid strandskyddslagens första förslag fanns en hel del kritik och rädsla bland den folkliga opinionen. Även om det också lyftes fram positiva aspekter om en strandskyddslag så är majoriteten av det som lyftes fram kritik mot förslaget.

---

⁵⁵ Göteborgs aftonblad, *Besk kritik av strandlagen*, 1939-01-28

⁵⁶ Svenska Dagbladet, *Strandskydd men med full ersättning åt markägaren*, 1939-01-31

⁵⁷ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995, s.42

⁵⁸ Svenska Dagbladet, *Ett strandat lagförslag*, 1939-02-02

6.2.2 - Debatten vid 50-talets första strandskyddslagar

Under början 1950-talet då den provisoriska och sedan även permanenta strandlagen dyker upp så börjar även debatten kring dessa i de svenska dagstidningarna få fart igen. Denna gång får lagen ett något mildare mottagande men kritiseras fortfarande. Svenska Dagbladet skriver bland annat i en artikel hur alla partier nu är eniga om att en strandskyddslag skulle vara något positiv. Dock lyfter de ändå fram högerens kritik mot det förslag som läggs fram. Då tar man, likt vid fritidsutredningens förslag, fram äganderätten som argument. Man skriver bland annat att ”Strandägarna som blir utsatta för konfiskationshotet, om förslaget till strandlag antages, har givetvis intresse av att understödja högern i avslagsyrkandet”.⁵⁹ I en annan artikel från Svenska Dagbladet som publicerades år 1951, diskuterar de den kommande permanenta strandlagen som ska ersätta den provisoriska som gällde då. Även här är man väldigt kritisk mot hur strandlagen inskränker på markägarnas äganderätt och hur byggnadsförbud och liknande är ett hot mot dem. De uppmärksammar dock att de i utredningar har gjorts ändringar angående ersättning som enligt dem är eftersträvsamma. Bland annat skriver de ”Genom dylika uttalanden har utredningen visat sig inse risken av en lagstiftning som så kännbart som den föreslagna ingriper i den enskilda äganderätten”.⁶⁰

Även 1953, året efter införandet av den permanenta strandlagen, publicerar Svenska Dagbladet en artikel om strandskyddet. Denna artikel är skriven av Bo Westman och han är starkt kritisk mot strandlagen och hur den enligt honom inskränker på äganderätten. I lagen motiveras strandskyddet bland annat av allemansrätten, vilket han kritiserar. Han menar att det inte finns någon tydlig definition av vad en tomt är och att därmed i stort sett betyder att folk kan gå vart de vill i folks ägor. Han kritiserar då bland annat hur en tomtavgränsning blir svår för markägare i strandområden då det enligt strandlagen blir förbjudet att uppföra stängsel som hindrar framkomligheten i strandområden.⁶¹ Det är intressant att alla dessa artiklar som kritiserar strandskyddslagen publicerats i Svenska Dagbladet, då detta är en högertidning och den politiska högern i Sverige under perioden var i opposition mot

---

⁵⁹ Svenska Dagbladet, *Strandlagen före på Norrtäljemöte*, 1950-09-09

⁶⁰ Svenska Dagbladet, *Den reviderade strandlagen*, 1951-11-09

⁶¹ Westman, Bo, *Stränderna och "allemansrätten"*, Svenska Dagbladet, 1953-09-05

strandskyddslagen.⁶² Den folkliga diskussionen följer alltså, enligt dessa artiklar, det politiska spel och högerns opposition som Segrell skriver om.⁶³

Även i den liberala tidningen Expressen⁶⁴ publicerades år 1950 en artikel om strandlagen som kritiserade dess syfte. I denna skrev man bland annat om hur det ligger i det allmännas intresse att skydda stränderna men att en strandskyddslag inte skulle uppfylla detta utan kändes överflödig. Även här riktades, likt i Svenska Dagbladet, kritik mot markägarna och det faktum att den provisoriska strandlagen inte hade någon bra modell kring ersättning för de markägare som skulle drabbas av en strandskyddslag.⁶⁵ Även i Aftonbladet publicerades samma år en artikel som riktade kritik mot strandlagen, som på den tiden var en politiskt neutral tidning. Man riktar även här stor kritik mot hur staten kommer att inskränka folks äganderätt och lyfter upp skärgårdsborna som exempel. Bland annat skriver man hur en strandlag är ”ett slag i ansiktet på skärgårdens bofasta befolkning”.⁶⁶

Det går alltså genom dessa artiklar se att det fanns en stark kritik mot den modell av strandlagen som trädde i kraft under 1950-talet. Denna kritik kom också från tidningar av olika politiska inriktningar. Generellt ansågs det intressant att skydda stränderna och tillgången till dem, men en strandlag ansågs inte kunna uppfylla detta syfte. Lagen hade alltså vid denna tidpunkt inte blivit något som folket tagit till sig. Någon diskussion om huruvida lagen skulle bevara natur och kulturvärden går heller inte att finna i några svenska tidningar under perioden.

6.2.3 - Debatten under 1960-talet

När strandlagen under 1960-talets mitt skrivs in i den nya Naturvårdslagen så ökade åter diskussionen i tidningarna, dock under något positivare tongångar än 10 år tidigare. I en artikel i Svenska Dagbladet som diskuterar ett eventuellt tunnelbygge ut till skärgårdsöarna skriver man bland annat att ”Själva naturlagen är redan räddad genom en effektiv

---

⁶² Nationalencyklopedin, *Svenska Dagbladet*, hämtad 2021-12-01

⁶³ Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995,

⁶⁴ Nationalencyklopedin, *Expressen*, hämtad 2021-12-01

⁶⁵ Expressen, *I dagens frågor, Strandlagen*, 1950-07-25

⁶⁶ Aftonbladet, *Strandlagen slag i ansiktet på skärgårdsfolket*, 1950-10-17

strandlag”.⁶⁷ Även om artikeln inte handlar om just strandlagen så nämns denna på ett positivt sätt, till skillnad från hur man tidigare skrivit om strandlagen i Svenska Dagbladet. Detta kanske vittnar om att folk vid den här tidpunkten mer och mer börjat acceptera och ta till sig strandskyddet. I en annan artikel som publicerades i Arbetartidningen skriver man om strandskyddet på ett analyserande sätt. Artikeln handlar om hur strandskyddet sedan det 1952 infördes har utvecklats samt hur applicerandet av det har förbättrats. Man tar bland annat upp hur länsstyrelsen blivit allt bättre på att kommunicera och upprätthålla det på ett positivt sätt.⁶⁸

Även i Göteborgsposten skrivs det om strandskyddet med positiva tongångar. I en artikel från 1965 publiceras en artikel som diskuterar strandskydd i Tjörns kommun. De tar bland annat upp hur man är i behov av ett utsträckt strandskydd för att se till att skydda strandområden och säkerställa allmänhetens tillgång till dem.⁶⁹ En liknande artikel publicerades senare samma år, även denna i Göteborgsposten. Återigen skrev man om man, denna gång i Hermansby kommun, ansåg att man var i behov av ett utökat strandskydd då man är rädda att den snabba expansionen av sommarstugebebyggelse kommer att exploatera dess strandområden.⁷⁰ I en artikel från Dagens Nyheter uttrycker man dock viss oro över den nya naturvårdslagen då det innebär en administrativ omorganisation i naturvårdsarbetet och sålunda även strandskyddslagen.⁷¹ Detta är dock en oro då man anser naturvårdsarbetet och strandskyddet vara något positivt som man vill ska genomföras på bästa sätt.

Baserat på dessa artiklar kan man alltså se att debatten om strandskyddet fått betydligt mildare och mer positiva tongångar än det hade under 50-talet. Vilket även går att tolka som att strandlagen verkligen blivit mer etablerad i samhället och mer accepterat av folket. Detta stämmer också bra överens med Larsson Heidenblads forskning då han menar att det först och främst var under 1960-talets andra hälft som denna debatt verkligen fick fäste under 1960-talets andra hälft.⁷² Det finns dock ingen debatt kring strandskyddets kulturvårdande och kulturella värde ännu.

---

⁶⁷ Svenska Dagbladet, *Nytt liv åt skärgårdsöarna*, 1964-12-29

⁶⁸ Olsson, L. G., *Arbetartidningen, Det här med husfrid hör också till strandlagen*, 1964-07-16

⁶⁹ Göteborgsposten, *Det utsträckta strandskyddet är nödvändigt*, 1965-02-11

⁷⁰ Göteborgsposten, *Ökat strandskydd nödvändigt*, 1965-09-14

⁷¹ Dagens Nyheter, *Naturvårdare på offensiven, Nödorp efter länsintendenter*, 1965-11-20

⁷² Larsson Heidenblad, David, *Den gröna vändningen: en ny kunskapshistoria om miljöfrågornas genombrott under efterkrigstiden*, Nordic Academy Press, Lund, 2021

6.2.4 - Debatten under 90-talet

I och med att strandlagen år 1994 officiellt utökas till att bevara och skydda naturen, därmed även den kulturmiljöer som finns i strandområdena, kan man även se att diskussionen i media. I en artikel från 1994 som hämtats ur tidningen *Arbetet* riktar man stor kritik mot de rykten som skulle innebära att regeringen vill göra lättnader då man menar att detta bara skulle gynna rika och markägare och leda till en ökad exploatering i kustområden. I denna artikel så använder de också allemansrätten för att hävda strandskyddets vikt för kusten. Man menar att strandlagen är en av de viktigaste lagarna som finns för att upprätthålla och bevara allemansrätten. Bland annat skriver man att ”Strandskyddet – en av de svenska grundpelarna i den svenska allemansrätten – är hotat.”⁷³ Att de använder allemansrätten, som i sig är ett kulturarv, i sitt argument visar alltså på att strandskyddet verkligen har fått en kulturbevarande aspekt som hävdas även i debatten i media.

Även i en artikel från Svenska Dagbladet skriver man om detta lagförslag om ett mer differentierat strandskydd och även här är man kritisk mot förslaget. Man menar att man urholkar stränderna och att det inte är något som gynnar strandskyddet. I artikeln lyfter man bland annat fram kommentarer från Naturskyddsföreningens ordförande Ulf von Sydow. Han är mycket kritisk till förslaget och säger bland annat att ”Stränderna är en ekologisk resurs, en del av vårt kulturarv och en tillgång för friluftslivet.”⁷⁴ Precis som i artikel från *Arbetet* lyfter man alltså här fram hur viktigt strandskyddet är för kulturarv och naturvärden i strandområden och hur man måste bevara dessa.

I Göteborgsposten publiceras ytterligare en liknande artikel där man riktar stark kritik mot förslaget. Precis som i de andra artiklarna lyfter man fram hur viktigt strandskyddet är och hur det inte borde ske någon differentiering. Man lyfter också här fram allemansrätten och skriver om hur viktigt strandskyddet är för att kunna hävda allemansrätten.⁷⁵ Man är dock inte bara kritisk i denna artikel utan lyfter även fram saker man tycker är positiva i lagförslaget. Det vill säga att man utvidgar strandskyddets syfte till att bevara växt- och djurliv. I artikeln gläder man sig åt denna utveckling i en miljöbevarande riktning. Senare samma år publicerar Göteborgsposten ytterligare en artikel som går i samma spår. Även här beklagar och kritiserar

---

⁷³ *Arbetet Nyheterna, Strandskyddet Hotat*, 1994-03-04

⁷⁴ Svenska Dagbladet, ”Stränderna får inte säljas ut”, 1994-04-03

⁷⁵ Göteborgsposten, *Bevara strandskydd!*, 1994-03-04

man eventuella lättnader i strandskyddet och även här använder man sig av allemansrätten för att hävda vikten av strandskyddet och för att styrka sitt argument.⁷⁶

Det går alltså tydligt att se att strandskyddet under 1990-talet hade fått en annan bild i folkets ögon, vilket speglade sig i den mediala debatten. Det syns också tydligt att man 1994 började att hävda strandskyddet med allemansrätten som argument vilket har en logisk förklaring. Det var nämligen detta år som allemansrätten skrevs in i grundlagen. Dock utan någon egen lagstiftning för att stärka den.⁷⁷ Just att den inte stärks av en egen lag kan vara en förklaring till att folk så aktivt använde den för att hävda strandskyddet. Genom att bevara ett starkt strandskydd så bevarade och skyddade man även allemansrätten och dess principer.

6.2.5 - Debatten idag

I och med att det återigen går en diskussion om ett mer differentierat strandskydd så har återigen debatten i media blivit aktuell. Hur ser då denna debatt ut i dagens samhälle? Debatten är väldigt lik den debatt som var kring det differentierade strandskydd som föreslogs under 90-talet. I media är tonen väldigt kritisk i allt från insändare till krönikor till ledarsidor och så vidare.⁷⁸ Även allemansrätten är något som än idag lyfts fram för att kritisera ett mer differentierade strandskydd där stränderna öppnas upp för utökad exploatering.⁷⁹ I en artikel skriver man bland annat om hur en ökad exploatering kring sjöar, stränder och vattendrag är ett hot mot den biologiska mångfalden i områden och lyfter även fram hur allemansrätten är något unikt för Sverige som måste bevaras. Bland annat skriver man ”Vi måste värna om allemansrätten, Sveriges vackra natur och den biologiska mångfald som skyddas av strandskyddet. Bevara och stärk strandskyddet!”.⁸⁰

En skillnad som går att se i den dagsaktuella debatten i jämförelse med 90-talets debatt är att man idag ofta lyfter fram den miljövårdande aspekten av strandskyddet i debatten. Detta går såklart att förklara genom den miljödebatt som är mer aktuell i dagens samhälle och är även ett bevis på hur strandlagens syfte vidgats och utvecklats till att även vara en naturvårdande lag. Ett exempel på den denna debatt kan man hitta i en artikel från Hallands Nyheter. Man

---

⁷⁶ Göteborgsposten, *Skydda stränderna*, 1994-08-19

⁷⁷ Ahlström, Ingemar, *Allt om allemansrätten: ett svenskt kulturarv*, 2008

⁷⁸ Melleruds Nyheter, *Värna om strandskyddet*, 2021-02-28

⁷⁹ Gotlands Allehanda, *Skydda strandskyddet från kommunerna*, 2021-03-10

⁸⁰ Ljusnan, *Bevara och stärk strandskyddet!*, 2021-08-02

skriver i denna om hur vi i världen befinner oss i en miljökras och menar att man genom att göra lättnaden i miljöbevarande lagar som strandskyddet endast gör situationen värre. Man skriver till exempel ”Att behålla ett starkt och generellt strandskydd är en viktig åtgärd för att bevara biologisk mångfald. Det är även en klimatåtgärd, eftersom skydd av strandnära miljöer säkrar naturliga kolsänkor och minskar risk för översvämningar.”⁸¹ I en annan artikel från Göteborgsposten skriver man om samma sak och lyfter även här fram miljön och den biologiska mångfalden som måste skyddas och bevaras.⁸² Att dessa artiklar lyfter fram hur man måste bevara den biologiska mångfalden stämmer även bra överens med det uttalande som Riksantikvarieämbetet gjorde där man nämnde hur det i strandområden finns unika biologiska kulturarv som måste bevaras.⁸³

Alla argumenterar dock inte för samma sak trots att en majoritet av de undersökta artiklarna är kritiska till en mer differentierad strandlag. I en artikel ur Sydsvenskan så argumenterar man för att det borde gå att genomföra lättnader i strandskyddet utan att exploatera strandområden för mycket och utan att skada den biologiska mångfalden i dessa områden. Det är alltså inte så att man i artikeln är emot bevarandet av naturvärden utan snarare att man tror att det går att differentiera strandskyddet och utöka bebyggelsen ändå.⁸⁴ Oavsett vilken sida man står på i debatten verkar det alltså vara så att man ser de kultur- och miljövärdande aspekterna av strandlagen som något väldigt viktigt och värt att bevara.

I dagens debatt spelar längre inte politisk tillhörighet för tidningen särskilt stor roll angående vart den ställer sig i förhållande till strandskyddsfrågan. Till exempel har jag lyft fram artiklar ur den centerpartistiska tidningen Hallands Nyheter som kritiserar eventuella lättnader i strandskyddet och menar att det är något som bör förbli starkt. Detta trots att det är Centerpartiet som är en av de politiskt drivande krafterna mot ett mer differentierat strandskydd. Även artiklar från Göteborgsposten argumenterar för ett starkt strandskydd. Trots att dessa två tidningar historiskt sett har den politiska tillhörighet som under 1900-talet var i opposition till strandskyddet publicerar de nu artiklar för att skydda det. Det politiska spel som Segrell pratade om har alltså i dagens debatt avtagit, kanske som ett svar på att strandlagen idag är starkt etablerad i det svenska rättsväsendet och samhället.

---

⁸¹ Hallands Nyheter, *Skydda våra stränder och skogar!*, 2021-07-24

⁸² Göteborgsposten, *Rör inte strandskyddet och värna om värdefull skog*, 2021-07-11

⁸³ RAÄ-2021-548

⁸⁴ Sydsvenskan, *Strändernas svall - för både boende och rekreation*, 2021-07-09

6.2.6 60- och 70-talens debatt kring Väröhalvöns industrialisering

Under 1960-talets mitt så insåg den svenska staten att man på något sätt var tvungen att bygga ut industrin för den svenska elproduktionen, vilket skulle leda till etablerandet av kärnkraftverket Ringhals på Väröhalvön i Halland, dåvarande Värö kommun.⁸⁵ Även en massafabrik byggdes i området under samma period. Hur gick då debatten kring denna exploatering av kusten i de svenska dagstidningarna och i vilken utsträckning använde man strandskyddet och dess principer som argument? Väröhalvön var innan industrialiseringen ett samhälle som var starkt dominerat av fiske och jordbruk, något som präglade hela bygden. Detta skulle komma att förändras med industrialiseringen av området.⁸⁶

Hur gick då debatten i de svenska dagstidningarna? Stämmer det överens med de blandade åsikter som fanns bland lokalbefolkningen som Hallberg och Löfgren skrivit om? I en artikel från Dagens Nyheter, publicerad 1965, diskuterar man kring strandområden och är kritiska mot hur strandskyddet fungerade. Att kommuner och länsstyrelser var ansvariga för vad utfärda och upprätthålla strandskydd. Exempelvis tar man då upp en händelse då en markägare i Värö hade nekats byggtillstånd då marken av ”naturvårdsskäl skulle bevaras”, trots att det redan då planerades för industrialisering och exploatering av marken. Man menar alltså i artikeln att en mer översiktlig riksplanering kring regelverket gäller hela landets kustområden skulle behövas. De skriver att ”Det gäller att sammanväga alla intressen och anspråk på mark, det gäller både industri och friluftsfolk, både bebyggelse och naturvård”.⁸⁷ Även om detta är innan debatten kring Ringhals och Värö dragit i gång så riktar man alltså kritik mot sättet som strandlagen appliceras och ges undantag genom att bland annat prata om industrialisering i strandområden, vilket även speglar hur strandlagen blivit mer accepterad i samhället. Samma år publicerades en artikel i Göteborgsposten som kritiserar beslutet att låta exploatera området i Värö. De kritiserar bland annat att den mark som länsstyrelsen låter exploatera tidigare skyddats under strandskyddet men att de nu drar tillbaka detta skydd och menar att området inte alls behöver vårdas. Bland annat skriver de att ”Det är en natur- och kulturhistoriskt viktig del av Västkusten som nu kommer att offras”.⁸⁸ Det här är alltså den första artikeln där det gått att se att man genom att prata om att skydda kustområden även

---

⁸⁵ Hallberg, Erik, *När kärnkraften kom till byn: hur Ringhalsverket förändrade Värö och Varbergs kommun*, Hallands kulturhistoriska museum, Varberg, 2014

⁸⁶ Hallberg, *När kärnkraften kom till byn*, 2014

⁸⁷ Dagens Nyheter, *Planera för kusten*, 1965-11-24

⁸⁸ Göteborgsposten, *Länsstyrelsen tillstyrker atomkraftverk i Värö*, 1965-09-29

skyddar kulturhistoriska värden i dessa områden, vilket talar för att strandskyddet kanske börjar att få en utvidgad mening i folks ögon.

Två år senare, 1967, publiceras i tidningen *Arbetet* en artikel som även den är väldigt kritiskt mot bygget i Värö och den exploatering som kom med projektet. Här lyfter man bland annat fram flera natursköna egenskaper som är unika för Hallands kustremsa genom att hänvisa till en Professor B Lindqvist som i sin resa genom Halland hade antecknat detta.⁸⁹ I ännu en artikel från Göteborgsposten som publicerades 1968 är man återigen väldigt kritisk mot beslutet att industrialisera Väröhalvön. Man argumenterar bland annat för att det borde vara möjligt att förlägga en liknande industri någon annanstans än vid kusten. Man lyfter även fram hur det borde vara möjligt för länsstyrelsen att, om man nu ska industrialisera området, besluta om att i stället förlägga en mindre miljöfarlig industri till området och skriver i anslutning till detta att:

Det bör inte vara någon omöjlighet för länsstyrelsen i Halland att spotta fram sådan speciellt om man betänker hur snabbt den sydde om den fritidsområdeskostym som provats ut för Värö till en industrikostym vars passform minst sagt kan anses diskutabel.⁹⁰

Med att ”spotta fram sådan” menar man alltså att det borde gå att få fram idéer om en annan form av industri. Det är dock tydligt att man kritiserar beslutet att inte längre skydda området med hjälp av strandlagen, även om det inte ordagrant beskrivs. Även vid ett annat tillfälle i artikel kritiserar man att området som är planerat för industrin kommer vara lättåtkomlig för fritidsidkare. Även här hävdar man alltså principer från strandskyddslagen för att kritisera beslutet även fast lagen i sig inte nämns. I en annan artikel kan man läsa om en skrivelse som Göteborgs arbetarkommun skickat in till statsministern angående planerna på bygget. I denna skrivelse skriver man bland annat att ”Vi betraktar exploateringsplanerna på Väröhalvön som ett hot mot kusten som oersättligt fritidsområde”.⁹¹ Även denna artikel gör alltså som de tidigare jag nämnt. Nämligen att man tar upp de principen som strandskyddet innebär för att argumentera emot den hårda exploatering som området skulle komma att utsättas för. Att detta går att se i flera olika tidningar talar för att man under tiden för debatten kring Väröhalvöns exploatering verkligen hade börjat ta till sig strandlagen och dess innehåll och använde den för att kunna föra fram sin talan.

---

⁸⁹ *Arbetet* västsvenska editionen, *Om en kust i fara*, 1967-11-18

⁹⁰ Göteborgsposten, *Försök få regeringen stoppa Värö-projekten tycks förgäves*, 1968-03-13

⁹¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, *Arbetarkommunen går till regeringen för att rädda Värö*, 1968-03-02

Som jag nämnt tar också flera av artiklarna upp hur Värö kommun och länsstyrelse i viss mån utnyttjat strandlagen på fel sätt. Genom att skydda området enligt strandskyddslagen för att vårda det och säkra allmänhetens tillgång till det kunde man neka bebyggelse för områdets markägare bara för att senare själva kunna häva förbudet och utnyttja marken för industriell bebyggelse. Detta stämmer överens med de intervjuer som Hallberg gjorde i sin undersökning med de människor som påverkades av det.⁹² Det fanns bland dem ett starkt missnöje kring hur det här gått till, vilket stämmer väl överens med de artiklar jag undersökt som även de riktar stark kritik mot detta.

Bland Löfgrens intervjuer fanns det blandade åsikter bland fiskarna om byggnationen av Ringhals. En del var väldigt kritiska mot det och den kulturella förändring som skedde i det lilla samhället i och med den stora inflyttningen av arbetskraft, men det fanns även dem som var positiva till de nya arbetsmöjligheterna. I de artiklar jag undersökt finns det inte samma blandade åsikt kring exploateringen. I stället var dessa artiklar dominerade av en stark kritik mot projektet. Viktigt att tillägga är då att jag inte undersökt hur debatten kring kärnkraft i sig gick, utan snarare vad man tyckte om att denna exploatering skulle ske i ett kustområde. Vilket var just vad folk i artiklarna var så kritiska mot. I flera av dem är man kritisk att man inte kunde förlagt projektet till en annan plats där man inte behöver exploatera kusten på samma sätt. För att argumentera för detta lyfte man alltså fram att saker som friluftsliv, kulturellt viktiga områden och områden med särskilda naturegenskaper behövde skyddas och bevaras.

6.3 Slutdiskussion

Genom att följa strandskyddets utveckling från det att en lag först diskuterades år 1938 fram till idag går det alltså att se att det är en lag, som trots sitt syfte, har gått igenom stora förändringar och haft en stor inverkan för bevarandet av det svenska kustlandskapet och dess unika biologiska och kulturella aspekter. Det har även varit ett instrument för att upprätthålla allemansrätten, som i sig är ett unikt kulturarv. Detta är viktigt då allemansrätten, trots att den idag är inskriven i den svenska grundlagen, inte har någon klar definition.⁹³ Det är därför en lag som strandskyddslagen, som dels tjänar till att upprätthålla allemansrätten, är väldigt

---

⁹² Hallberg, *När kärnkraften kom till byn*, 2014

⁹³ Ahlström, Ingemar, *Allt om allemansrätten: ett svenskt kulturarv*, Hilma, Stockholm, 2008

viktig för det här syftet. Förutom detta så används även allemansrätten sedan länge som ett medel för att motivera en strandskyddslag. De blir alltså en form av symbios mellan de två lagarna då de båda stärker varandra. Genom att följa lagens utveckling i dokumenten kan man även se att den kulturella vändningen som Burke skriver om inte bara skedde i olika vetenskapliga discipliner utan även speglades i samhället.⁹⁴

Denna ”cultural turn” har även gått att se då jag undersökt ur debatten i media har förändrats över tid. När lagen först föreslogs år 1938 var tonen i media väldigt kritisk mot en strandskyddslag då man ansåg att detta inte var nödvändigt. Även under 1950-talet då lagen först trädde i kraft riktades det mycket kritik mot lagen, trots att tonen började bli något mildare. Under 60- och 70-talen går det genom den mediala att se hur lagen alltmer etableras och accepteras av det svenska folket och ses som något positivt. Redan under debatten om Väröhalvöns industrialisering fanns det folk som tog upp hur en exploatering av kusten på detta sätt skulle vara skadligt för de unika natur- och kulturvärden som fanns i området. Det sker alltså ungefär samtidigt som Burke menar att den kulturella vändningen har sin början. Det går alltså väldigt mycket fortare att se hur ”the cultural turn” speglas i den mediala debatten än när man kan se dess inverkan i de statliga dokumenten. Det kan såklart förklaras genom att politiska processer ofta tar lång tid och förändringar ofta kräver lång tid, medan debatten i media kan skifta väldigt fort.

Även den ”gröna vändningen” som Larsson Heidenblad diskuterar speglas tydligt både i de statliga dokument och de tidningsartiklar som undersökts.⁹⁵ I de statliga dokumenten går det redan under 1950-talet att se hur miljöfrågor ibland lyfts fram, men de är främst under 1970-talet och framåt som de verkligen får fäste och slutligen blir en del av dagens officiella utformning. Även i den mediala debatten går det att se hur debatten följer en slags grön vändning. I de artiklar som undersöktes från 1930- och 1950-tal så finns det ingen egentlig miljöfråga i debatten. Under 1960-talet så börjar dock dessa frågor att bli mer och mer viktiga under bland annat debatten om Väröhalvön. Från 90-tal fram till idag kan man sedan se hur miljöfrågan tillsammans med kulturfrågan är två av de absolut viktigaste argumenten då man lyfter argumenterar kring strandskyddet.

---

⁹⁴ Burke, *What is cultural history?*, 2004

⁹⁵ Larsson Heidenblad, David, *Den gröna vändningen: en ny kunskapshistoria om miljöfrågornas genombrott under efterkrigstiden*, Nordic Academy Press, Lund, 2021

Även i den mediala debatten så är allemansrätten något som har varit väldigt att lyfta fram i argumenten för bevarandet av strandskyddet och dess vikt för det svenska kustlandskapet. Man har alltmer insett att allemansrätten verkligen är ett unikt kulturarv som måste bevaras för att säkerställa att dess värden lever kvar. Ahlström skriver till exempel om allemansrätten att:

Om vi ska få behålla den frihet som allemansrätten innebär – som vi tar för given – måste synen på den förändras. Vi kan inte längre betrakta allemansrätten som en självklar rättighet. Den är snarare att se som en begränsad frihet under ansvar, en skör förmån och ett kulturarv som vi är satta att vårda och förvalta.⁹⁶

Att strandskyddslagen är något som är viktigt för detta går tydligt att se både i statliga dokument och i debatten i media, vilket tydligt visar att det är ett ämne som är centralt i strandskyddsdebatten. Det som Ahlström lyfter fram går alltså att se i exempelvis den mediala debatten där man aktivt argumenterar för att bevara allemansrätten genom att bevara strandskyddet. Även natur- och kulturvärden är något som man idag anser vara väldigt viktigt att skydda och bevara i strandområden.

7. Slutsats

Denna uppsats syfte har varit att undersöka strandskyddslagens utveckling från en enbart fritidsfrämjande lag till en lag som även bevarar till en lag som även bevarar unika natur- och kulturvärden i strandområden. Detta har undersökts i två olika frågeställningar. I den första av dessa undersöktes det hur lagen förändrats i statliga dokument och hur man kunde se att lagen förändrades till att både säkerställa allmänhetens tillgång till strandområden och att bevara de naturområden och kulturarv som finns i dessa områden. Det gick att se en tydlig förändring i både lagens innehåll i SFS och hur man skrev om lagen och dess syfte i olika utredningar från SOU. När lagen först föreslogs så var det ett svar till att den svenska befolkningen nu officiellt fick lagstadgad rätt till semester och att man därmed trodde att allt fler människor skulle dra sig ut mot kusten. För att se till att marken kring kusten inte enbart köptes upp av rika människor som ville bygga sommarstugor i dessa områden. Från detta följde lagen den samhällseliga utvecklingen där natur- och kulturfrågor blev mer relevanta och blev därmed en utvidgad lag mer flera olika syften.

---

⁹⁶ Ahlström, Ingemar, *Allt om allemansrätten: ett svenskt kulturarv*, Hilma, Stockholm, 2008, s.15

Uppsatsens andra del handlade om hur debatten om strandskyddslagen utvecklats i media i form av olika svenska dagstidningar. Genom att söka upp artiklar som på något sätt rörde strandskyddet i samband med de årtal där det skedde viktiga förändringar kring strandskyddslagen gick det att följa hur debatten förändrats över tid. Även i denna undersökning gick det att se en stor utveckling kring vad folk tyckt kring strandlagen. Debatten utvecklades från att först och främst kritisera förslaget till en strandlag till att argumentera för varför strandlagen är en extremt viktig lag för att dels upprätthålla allemansrätten, dels att skydda och bevara miljön i strandområden och de kulturella värden som finns i den.

Genom att jämföra utvecklingen i de officiella dokumenten med utvecklingen i de svenska dagstidningarna går det att se att strandlagen och debatten kring den har följt en liknande utveckling. Lagen har gått från att vara kritiserad och ifrågasatt till att vara en av Sveriges viktigaste naturvårdande lagar som även upprätthåller den svenska allemansrätten vilken är inskriven i grundlagen och är ett av Sveriges mest unika kulturarv.

Referenser

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

RAÄ-2021-548

SOU 1938:45

SOU 1951:40

SOU 1962:36

SOU 2020:78

Svensk författningssamling

SFS 1938:287

SFS 1952:382

SFS 1964:822

SFS 1994:854

Propositioner & motioner

Motion 2005/06:Kr272, Hagberg, *Michael Allemansrätten som kulturellt världsarv*

Prop. 1950:223

Prop. 1993/94:229

Svenska dagstidningar

Aftonbladet, *Strandlagen slag i ansiktet på skärgårdsfolket*, 1950-10-17

Arbetet Nyheterna, *Strandskyddet Hotat*, 1994-03-04

Arbetet västsvenska editionen, *Om en kust i fara*, 1967-11-18

Dagens Nyheter, *Naturvårdare på offensiven, Nödorp efter länsintendenter*, 1965-11-20

Dagens Nyheter, *Planera för kusten*, 1965-11-24

Falu Länsstidning, *Tillgången på friluftsbad i Dalarna*, 1938-12-10

Göteborgs aftonblad, *Besk kritik av strandlagen*, 1939-01-28

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, *Arbetarkommunen går till regeringen för att rädda Värö*, 1968-03-02

Göteborgsposten, *Bevara strandskydd!*, 1994-03-04

Göteborgsposten, *Det utsträckta strandskyddet är nödvändigt*, 1965-02-11

Göteborgsposten, *Försök få regeringen stoppa Värö-projekten tycks förgäves*, 1968-03-13

Göteborgsposten, *Länsstyret tillstyrker atomkraftverk i Värö*, 1965-09-29

Göteborgsposten, *Skydda stränderna*, 1994-08-19

Göteborgsposten, *Ökat strandskydd nödvändigt*, 1965-09-14

Hallands Nyheter, *Skydda våra stränder och skogar!*, 2021-07-24

Ljusnan, *Bevara och stärk strandskyddet!*, 2021-08-02

Melleruds Nyheter, *Värna om strandskyddet*, 2021-02-08

Olsson, L. G., *Det här med husfrid hör också till strandlagen*, *Arbetartidningen*, 1964-07-16

Svenska Dagbladet, *Den reviderade strandlagen*, 1951-11-09

Svenska Dagbladet, *Ett strandat lagförslag*, 1939-02-02

Svenska Dagbladet, *Strandlagen för på Norrtäljemöte*, 1950-09-09

Svenska Dagbladet, *Strandskydd men med full ersättning åt markägaren*, 1939-01-31

Svenska Dagbladet, *"Stränderna får inte säljas ut"*, 1994-04-03

Westman, Bo, *Stränderna och "Allemansrätten"*, Svenska Dagbladet, 1953-09-05

Webbsidor

Nationalencyklopedin, *Expressen*,

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/expressen> (hämtad 2021-12-01)

Nationalencyklopedin, *Svenska Dagbladet*,

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/svenska-dagbladet> (hämtad 2021-12-01)

Litteratur

Ahlström, Ingemar, *Allt om allemansrätten: ett svenskt kulturarv*, Hilma, Stockholm, 2008

Burke, Peter, *What is cultural history?* Polity, Oxford, 2004

Hallberg, Erik, *När kärnkraften kom till byn: hur Ringhalsverket förändrade Värö och Varbergs kommun*, Hallands kulturhistoriska museum, Varberg, 2014

Halvardsson, Daniel, *Strandskydd: och landsbygdsutveckling i strandnära lägen*, Stockholm: KTH Arkitektur och samhällsbyggnad, 2012

Harrison, Rodney (red.), *Understanding the politics of heritage*, Manchester University Press, Manchester, 2010

Larsson Heidenblad, David, *Den gröna vändningen: en ny kunskapshistoria om miljöfrågornas genombrott under efterkrigstiden*, Nordic Academic Press, Lund, 2021

Löfgren, Orvar, *Fångstmän i industrisamhället: en halländsk kustbygds omvandling 1800-1970*, LiberLäromedel, Diss. Stockholm : Univ., 1978, Lund, 1977

Segrell, Björn, *Den attraktiva kusten*, Linköping: Linköpings universitet, 1995